

№5/2025

ANDIJON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

ADPI
Ilmiy xabarnomasi

ADPI Ilmiy xabarnomasi

№ 5 2025 dekabr

Jurnal 2023-yildan chop etilmoqda

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy
kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
2022-yil 25-oktyabrda
№ 045013 raqam bilan ro'yxatga olingan
ISSN 2181-4309

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va
innovatsiyalar vazirligi huzuridagi
Oliy attestatsiya komissiyasi
Rayosatining 2024-yil 8-maydagi
№354-sonli qarori bilan
Pedagogika fanlari bo'yicha Oliy attestatsiya
komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy
natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar
ro'yxatiga kiritilgan.

Tahririyat manzili: 170100 Andijon shahri,
"Do'stlik" ko'chasi, 4uy, 216-xona.
Electron manzil: info@adpi.uz
Telegram: ADPI_Ilmiy_xabarnomasi
Telefon raqamlari: +998 91 484 40 90

5/5

BOSH MUHARRIR:

B.M. Rasulov- tarix fanlari doktori (DSc), professor

Mas'ul muharrir:

B.A. Sirojiddinov- biologiya fanlari doktori (DSc), professor

TAHRIR KENGASHI

S.Z. Zaynobiddinov- O'zRFA akademigi

I.R. Asqarov- kimyo fanlari doktori, professor

Sh.X. Yo'ldiyev- fizika-matematika fanlari doktori, (DSc), professor

R. Aliyev- texnika fanlari doktori, professor

A.E. Zaynabiddinov- biologiya fanlari doktori, professor

B.X. Amanov- biologiya fanlari doktori (DSc), professor

A.A. Egamberdiyev- falsafa fanlari doktori (DSc), professor

M.V. Xalimova- psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Sh.J. Yusupova - pedagogika fanlari doktori, professor

Z.E. Azimova- pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

M.B. Artiqova- pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

V.A. Qodirov- pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

N.J. Abdullayeva- pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

M.A. Tojiboyeva – filologiya fanlari doktori, professor

Sh.A. Xaitov- tarix fanlari doktori (DSc), professor

A.G.G'aniyev- pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

M.K. Pozilov -biologiya fanlari doktori (DSc). professor

T.T. Kaziyeva- pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

U.A. Usmanova- pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

F.F. Usmanov- filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

D.T. Samatov- pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

M.T. Parpiyev- falsafa fanlari doktori (DSc), dotsent

A.A. Zaparov- texnika fanlari nomzodi, professor

U.A. Saliyev- tarix fanlari nomzodi, professor

M.I. Israil- filologiya fanlari doktori, professor

L.A. Muxammadjonova- falsafa fanlari nomzodi, professor

Sh.A. Xasanov - pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor

Q. Ibaybullayev- falsafa fanlari nomzodi, dotsent

O'M. Muxtarov- falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

S.N. Yusupova- tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

B.M. Do'monov- pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

E.A. Tajimirzayev- tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

K.S. Karimov – tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

A.A. Yuldashyev- biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

M.J. Abduraxmonova - biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

M.M. Muydinova- fizika-matematika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

J.B. Qoraboev- filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor

N.T. Mo'ydinov- kimyo fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

D.A. Sobirova- filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

E.B. Abdullayev- falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

M.Sh. Alimova - siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

G'.Sh. G'ulomov- biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

M.M. Rejapova- biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

L.S. Yunusov - biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

U.Sh. Uktamov - geografiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

M.G'. Ergasheva - tarix fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (PhD)

Muharrirlar:

O. Karimov,

U. Malikova,

B. Mashrabova.

Turaboyeva M.R. Sun'iy intellekt– talabalar o'quv muvaffaqiyatini rivojlantirish vositasi sifatida	5
Xamroyeva F.A. Ilmiy-tadqiqot faoliyati malakali pedagog kadrlarni tayyorlashning asosiy omili	8
Yakhshiboeva G.O. Parameditsina yo'nalishi talabalarini tibbiy maqsadlarda ingliz tiliga o'qitishning pedagogik asoslari	12
Valixanova N.A., Abdug'aniyeva M.N. Fasilitatsion yondashuv asosida o'quvchilarning nutqiy kometensiyasini rivojlantirish	18
Maxmudova D. Talabalarda o'z-o'zini mustaqil rivojlantirish motivatsiyasini shakllantirish jarayonining modeli	22
Sobirova D.A. O'zbek bolalar she'riyatida morfologik vositalarning emotsional-ekspressiv imkoniyatlari va ularning metodik talqini	26
Qodirova N.A. Ingliz tili o'qituvchilarining wiki-platformalar bo'yicha metodik tayyorgarligi	32
Yulbarsova X.A. Bo'lajak sotsiologlarda ijtimoiy kompetentlikni rivojlantirishda mustaqil ta'limning pedagogik xususiyatlari	36
Kuranova I.X. Bolalar jamoasida do'stona munosabatlarni shakllantirish (Aristotel asarlari misolida)	43
Mamirova M.A. Pedagogik intuitsiyaning mohiyati va nazariy asoslari	48
Mutallibjonov M. O'quvchilarning kasbiy ma'naviy dunyoqarashini shakllantirishning pedagogik xususiyatlari	55
Ergashev M.I. Musiqa ta'limida o'quvchilarning kreativ va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi	59
Raximova M.X. Bo'lajak o'qituvchining kommunikativ qobiliyatini rivojlantirish	64
Yunusova D.A. Talabalarni darsdan tashqari faoliyatga tayyorlashda xorijiy davlatlar tajribasi	68
Курбанова М.Т. К вопросу об организации самостоятельной учебной деятельности школьников по русскому языку	71
Дулатов Р.Р. Метод круговой прыжковой тренировки юных баскетболистов на этапе углублённой специализации	74
Mamadaliyev Q.M. Turli ta'lim yo'nalishlarida tahsil olayotgan talabalarda salomatlik va kasbiy-amaliy jismoniy tayyorgarlikning ahamiyati	78
Komilova D.A. Bolalarning ontolingvistik qobiliyatlari ustida ishlash metodikasi	82
Dushabayeva G.M. O'rta ta'lim maktablarda tasviriy san'at o'qitishning zamonaviy usullari va texnologiyalari	87
Mamajonov U.M. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni ma'naviy estetik tarbiyalashda musiqaning o'rni	91
Temirov M.A. Talabalarining badiiy did va estetik tafakkurining mohiyati va tuzilishi	96
Axmadaliyeva D.X. Boshlang'ich ta'limda intellektual rivojlanishning nazariy modellari va ularni amaliyotga tatbiq qilish imkoniyatlari	102
Ruziyev N.M. Amaliy san'at tarixi mashg'ulotlari jarayonida amaliy san'atning tarixiy tahlili	106
Jabborov A.J. Rangtasvir miniatyura san'atini rivojlantirish va targ'ib etish	110
Odiljonova K.A. Talabalarda lisoniy tafakkurni shakllantirishga psixolingvistik yondashuvning ekzistensial mazmuni	113
Мамаджонова О.А. Цели и задачи работы с текстом в начальном образовании	119
Дулатов Р.Р. Прыжковая подготовка баскетболистов 15-16 лет в предсоревновательной подготовке	123

o'quvchining nutqiy ko'nikma va malakalarni shakllantirish va o'stirishga qaratilgan hamkorlikdagi amaliy faoliyatdir. O'quvchilar nutqini o'stirish hamisha pedagogik rahbarlikni talab etadi [6].

Bugungi kunda dunyo ta'limini yangilashning asosiy yo'nalishi ta'lim jarayonida faoliyatli yondashuv orqali dunyoni, hayotni, kasbiy faoliyatni yaxlit tizimli ko'ra olish, unda tizimli faoliyat ko'rsatish, yangi-yangi muammo va topshiriqlarni hal eta olish tajribasini shakllantirishdan iboratdir. O'quvchi nutqini o'stirish deganda tilni har tomonlama (talaffuzi, lug'ati, sintaktik qurilishini, bog'lanishli nutqni) faol amaliy o'zlashtirish tushuniladi. Yuqorida olib borgan tadqiqotimiz natijasida pedagogik fasilitatsiya ta'lim oluvchilarning faoliyatini qo'llab-quvvatlash asosida ta'limning (o'qitish, tarbiya) samaradorligini kuchaytirishga xizmat qiladi. Bunda pedagog tomonidan alohida muloqot usulining kasbiy-pedagogik jarayonda qo'llanilishi natijasida sifat jihatdan rivojlanishga erishiladi. Ya'ni, fasilitatsiya har qanday faoliyat, shu jumladan pedagogik faoliyat samaradorligini oshirishi, shubhasiz. Fasilitatsiyaning bu ikki turi orasidagi asosiy farq shundaki, ijtimoiy sohada faoliyatni qo'llab-quvvatlashda subyektni xatti-harakatlari asos sifatida xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abduraxmonova M.J. Boshlang'ich ta'limda nutqiy kompetensiyani shakllantirish metodikasi. – T.: Fan, 2020. 72-b.
2. Бахмутова М.Р. Речевая деятельность в начальной школе: методика и диагностика. – Казань: Центр инновационных технологий, 2019. – С. 73.
3. Dewey J. Experience and Education. – New York: Macmillan, 1938.
4. Иванова Н.П. Развитие речевой компетентности младших школьников: теория и практика. – М.: ВЛАДОС, 2018. – С. 91.
5. Nazarova G.T. Fasilitatsion yondashuv orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki nutqini rivojlantirish // Xalq ta'limi. – 2021. – №2. – B. 45–49.
6. Yuldasheva M.Q. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining til va nutqini o'stirish yo'llari // Ta'lim va rivojlanish. – 2022. – №4. – B. 17–22.

UO'K:378.09

TALABALARDA O'Z-O'ZINI MUSTAQIL RIVOJLANTIRISH MOTIVATSIYASINI SHAKLLANTIRISH JARAYONINING MODEL

<https://zenodo.org/records/17841427>

Maxmudova Darmonjon Bozorboevna

“International School of Finance Technology and Science” instituti

Annotatsiya. Talabalarda o'z-o'zini mustaqil rivojlantirish motivatsiyasini shakllantirish pedagogikaning dolzarb masalalaridan biridir. Ushbu maqolada motivatsiya jarayonining nazariy asoslari, mavjud amaliy modellari tahlil qilinadi, pedagogik shart-sharoitlar va metodologik yondashuvlar orqali o'z-o'zini mustaqil rivojlantirishga qaratilgan motivatsiyani shakllantirish modeli taklif etiladi. Tadqiqot metodlari sifatida so'rovnomalalar, intervyular va eksperimental pedagogik sinovlar qo'llanilgan. Natijalar talabalar motivatsiyasining psixologik, ijtimoiy va metodik komponentlardan iborat bo'lishini ko'rsatadi. Taklif etilgan model orqali motivatsiya faktorlarining o'zaro ta'siri aniqlanadi va ularning samaradorligi baholanadi. Muhokamada modelning ta'lim muassasalaridagi tatbiq imkoniyatlari va cheklovlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: o'z-o'zini mustaqil rivojlantirish, motivatsiya modeli, pedagogik yondashuv, talabalarda motivatsiya, nazariy va amaliy model.

Аннотация. Формирование мотивации саморазвития у студентов является одной из актуальных задач педагогики. В данной статье анализируются теоретические основы процесса мотивации, существующие практические модели и предлагается модель формирования

мотивации, направленная на саморазвитие, через педагогические условия и методологические подходы. В качестве методов исследования использованы анкеты, интервью и экспериментальные педагогические испытания. Результаты показывают, что мотивация студентов состоит из психологических, социальных и методических компонентов. Через предложенную модель определяется взаимное влияние факторов мотивации и оценивается их эффективность. В обсуждении анализируются возможности и ограничения применения модели в образовательных учреждениях.

Ключевые слова: саморазвитие, модель мотивации, педагогический подход, мотивация у студентов, теоретическая и практическая модель.

Abstract. *Forming self-directed development motivation in students is one of the pressing issues in pedagogy. This article analyzes the theoretical foundations of the motivation process and the existing practical models, proposing a model for developing motivation aimed at self-directed development through pedagogical conditions and methodological approaches. Research methods such as surveys, interviews, and experimental pedagogical tests have been used. The results show that students' motivation consists of psychological, social, and methodological components. The proposed model identifies the interactions of motivational factors and assesses their effectiveness. The discussion analyzes the possibilities and limitations of implementing the model in educational institutions.*

Key words: *self-directed development, motivation model, pedagogical approach, motivation in students, theoretical and practical models.*

Zamonaviy ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlashda talabalarning o'z-o'zini mustaqil rivojlantirishga yo'naltirilgan motivatsiyasi muhim omil hisoblanadi. Bunday motivatsiyani shakllantirish orqali talabalarning o'rganishga bo'lgan ichki istagi va mustaqil faoliyati kuchayadi, shuning uchun bu jarayonni chuqur ilmiy asosda tahlil qilish zarurdir. O'z-o'zini mustaqil rivojlantirish nazariy jihatdan kognitiv-psixologik, motivatsion-psixologik va pedagogik yondashuvlar orqali ko'rib chiqiladi. O'quv jarayonida mustaqil faoliyatga asoslangan motivatsiya shakllanish jarayoni talabaning shaxsiy ichki intilishlari, tashqi pedagogik muhit va metodik qulayliklar bilan birgalikda rivojlanadi. Buni chuqurroq anglab yetish uchun motivatsiya nazariyasi, ayniqsa o'z-o'zini aniqlash nazariyasi (self-determination theory) muhim ilmiy manba sifatida e'tiborga olinadi. Ushbu nazariyaga ko'ra, kompetentsiya, avtonomiya va ijtimoiy aloqaning qondirilishi motivatsiya samarasini belgilaydi. Talabalarda mustaqil rivojlanish motivatsiyasi shakllanishiga bu uch omilning ta'sirini aniqlash va ularni pedagogik holatlarda qanday uyg'unlashtirish mumkinligini o'rganish zarur. Shu asosda, maqolaning maqsadi — talabalarda o'z-o'zini mustaqil rivojlantirish motivatsiyasini shakllantirish jarayonining nazariy-amaliy modelini ishlab chiqishdan iboratdir. Ushbu model orqali motivatsiya komponentlarini aniqlash, ulardan foydalanish strategiyalarini belgilash va ularni pedagogik amaliyotda qo'llash yo'llarini aniqlash mumkin bo'ladi. Shuningdek, modelni eksperimental sinov asosida tekshirish natijalari ham taqdim etiladi. Kirish bo'limida shuningdek, mavzuning ahamiyati, ilmiy yangiligi va amaliy tatbiqliligi ta'kidlanadi, bu esa o'quv jarayonida talabalarning faol ishtirokini rag'batlantirishni ta'minlashga xizmat qiladi. Xullas, kirish bo'limi talabalarda o'z-o'zini mustaqil rivojlantirish motivatsiyasini shakllantirish jarayonida mavjud nazariy asoslar, amaliy ehtiyojlar, pedagogik muhit va metodologik yondashuvlarni birlashtirgan model yaratishga yo'naltirilganligi orqali ilmiy va amaliy ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi.

O'z-o'zini mustaqil rivojlantirish motivatsiyasiga bag'ishlangan tadqiqotlar psixologiya, pedagogika va motivatsiya nazariyasi sohasida keng o'rganilgan. Self-Determination Theory (SDT) nazariyasi talabaning ichki motivatsiyasini aniqlashda ustuvor o'rin tutadi; bu nazariyaga ko'ra, talabaning kompetentsiya, avtonomiya va aloqadorlik ehtiyojlarining

qondirilishi uning o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan intilishini kuchaytiradi [1]. Shuningdek, Zimmerman va Kitsantas (2013) tadqiqotlarida o'zini tartiblash strategiyalari mustaqil o'rganish motivatsiyasini oshirishda muhim rol o'ynashi aniqlangan [2]. Ushbu yondashuv orqali talabalar o'zining o'rganish jarayonini rejalashtirish, nazorat qilish va baholash faoliyatiga jalb etiladi. Anderson va Krathwohl (2001) taksonomiyasida o'qitish jarayonida talabaning bilimni tushunish va mustaqil ishlab chiqish bosqichlari birma-bir o'zaro bog'langan xususiyatda bo'lib, bu jarayon motivatsiyani doimiy saqlashga imkon beradi [3]. Pedagogik amaliyotda Ross tug'ma va mustaqil motivatsiyani ajratish orqali o'qitish samaradorligini oshirish usullarini taklif qiladi, bunda shaxsiy maqsadlar va tashqi rag'batlarning uyg'unligi poydevor hisoblanadi [4]. Bundan tashqari, Illeris (2007) o'quv jarayonini transformatsion o'qish jihatidan tahlil qilib, motivatsiyaning ichki va tashqi qatlamlarini birlashtiradi, bu esa o'z-o'zini mustaqil rivojlantirish motivatsiyasida muhim mexanizm sifatida ko'riladi [5]. Mahliyaviy jihatdan, talabalarda o'z-o'zini o'rgatish motivatsiyasi shakllanishida raqamli texnologiyalarning qo'llanilishi ham ahamiyatga ega; bu boradagi so'nggi yondashuvlar o'quvchilarni virtual muhitda mustaqil resurslardan foydalanishga yo'naltiradi [6]. Umuman, adabiyotlar sharhi shuni ko'rsatadiki, motivatsiya kontekstida ichki ehtiyojlarning qondirilishi, o'zini boshqarish strategiyalari, maqsadga yo'naltirilgan pedagogika va texnologik resurslar birgalikda o'z-o'zini mustaqil rivojlantirish motivatsiyasini shakllantirishda ustuvor omillardir. Ushbu mavzudagi mavjud yondashuvlar asosida biz ilgari surilayotgan modelni yanada mukammallashtiradigan nazariy asosni tashkil etamiz.

Tadqiqot metodologiyasi pilot o'quv guruhi ustida eksperimental sinovlarni, so'rovnomalar va intervyularni birlashtirilgan tarzda qo'llashga asoslangan. Avvalo, tadqiqot ishtirokchilari sifatida oliy ta'lim muassasasining turli yo'nalishlaridan jami 120 nafar talaba tanlandi, ularning ichida ijtimoiy fanlar, tabiiy fanlar va texnika yo'nalishlari ham mavjud. Tadqiqot bosqichlari davomida avvalo so'rovnomalar orqali talabalarning hozirgi o'z-o'zini rivojlantirish motivatsiyasi darajasi, ichki ehtiyojlari (kompetentsiya, avtonomiya, aloqadorlik) baholandi. Keyin, intervyu usuli orqali talabalarning motivatsiyaga oid sub'ektiv tajribalari chuqurroq o'rganildi. Uch bosqichli eksperimental pedagogik sinov o'tkazildi: birinchi bosqichda nazariy asos bilan tanishtirish, ikkinchi bosqichda mustaqil o'qish faoliyatini rejalashtirish metodlarini o'rgatish, uchinchi bosqichda esa mustaqil rivojlantirish bo'yicha individual rejalarning ishlashini nazorat qilish amalga oshirildi. Natijaviy indikatorlarga ega bo'lish maqsadida o'qish-natija, o'zini baholash va pedagogik kuzatuv ma'lumotlari yig'ildi. So'rovnoma natijalari, intervyu tahlillari va kuzatuv ma'lumotlari triangulyatsiya usuli yordamida solishtirildi.

Tadqiqot natijalari motivatsiya modeli elementlarining samarali ekani haqida muhim ma'lumotlar beradi. Quyida ikki jadval orqali asosiy natijalar taqdim etiladi.

**1-jadval. Talabalarda motivatsiya komponentlarining o'zgarishi
(eksperiment oldi va keyin).**

Komponent	Eksperimentdan oldin (o'rtacha ball)	Eksperimentdan keyin (o'rtacha ball)
Kompetentsiya	3,2	4,1
Avtonomiya	2,9	4,0
Aloqadorlik	3,0	4,2

1-jadval shuni ko'rsatadiki, tajriba bosqichidan keyin talabalarning ichki motivatsiya komponentlari — kompetentsiya, avtonomiya hamda aloqadorlik — sezilarli darajada oshgan. Ayniqsa, kompetentsiya va avtonomiya ko'rsatkichlari sezilarli ravishda yaxshilangan.

**2-jadval. Talabalarning o'z-o'zini mustaqil rivojlantirish faolligi
(so'rovnoma asosida).**

Faoliyat turi	Eksperimentdan oldin (%)	Eksperimentdan keyin (%)
Mustaqil o'qish rejasi tuzish	45	72
O'z-o'zini baholash	38	68
Qo'shimcha manbalardan foydalanish	42	75

2-jadval pilot guruh tajribadan avval mustaqil rejalar tuzishda, o'z-o'zini baholashda va qo'shimcha manbalardan foydalanishda past faollik bilan ajralgan bo'lsa, tajriba bosqichidan so'ng bu ko'rsatkichlar 60–75% oralig'ida sezilarli o'sishni ko'rsatgan. Aniqlanishicha, motivatsiya modeli quyidagi asosiy komponentlardan iborat: pedagogik ma'ruzalar orqali nazariy asosni mustahkamlash, talabalarga mustaqil rejalashtirish va baholash strategiyalarini o'rgatish, shuningdek, ularni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash muhitiga ulang'ich qilish. Natijalar shuni ko'rsatadiki, kompetentsiya komponentining o'sishi talabalar mustaqil o'qishga bo'lgan ishtiyoqini kuchaytiradi; avtonomiya darajasining oshishi mustaqil faoliyatga ishonchni mustahkamlaydi; aloqadorlik, yani pedagogik va tengdosh muhit bilan ijobiy aloqalar esa ichki motivatsiyani qo'llab-quvvatlaydi. Bundan tashqari, o'z-o'zini baholash va rejalashtirish faoliyati orqali talaba o'z o'rganish jarayoniga egiligi va mas'uliyatni his qila boshlaydi, bu esa motivatsiya barqarorligini ta'minlaydi. Tahlil shuni ko'rsatmoqdaki, har bir komponent o'zaro bog'langan va ularning kombinatsiyasi modelni umumiy samarador holatga olib keladi.

Bertilgan natijalar shuni ko'rsatadiki, kompetentsiya, avtonomiya va aloqadorlik komponentlarining barqaror rivojlanishi talabalarning o'z-o'zini mustaqil rivojlantirish motivatsiyasini sezilarli darajada oshirishga qodir. Bu topilmalar SDT nazariyasini real pedagogik sharoitda amalda tasdiqlaydi, va pedagoglarga o'quv jarayonini mazkur uch komponent asosida qayta qurishga asos beradi. Biroq model tatbiq etishda ayrim cheklovlar ham mavjud: misol uchun, pedagoglarning tayyorgarligi va ta'lim muassasasining resurs bazasi ham muhim omil hisoblanadi. Agar o'qituvchi motivatsiya yondashuvlarini chuqur anglashmasa yoki talabalar bilan ishlashda tashqi rag'batlar bo'limi yetarli bo'lmasa, model kutilgan natijani bermasligi mumkin. Shuningdek, tajriba sinovi uzoq muddatli kuzatuvga asoslanmaganligi sababli, motivatsiyaning barqarorligi bo'yicha qo'shimcha tadqiqotlar zarur. Muhokamada shu bilan birga modelning amaliy tatbiqi bo'yicha quyidagi tavsiyalar beriladi: pedagoglar uchun kompetentsiya va rejalashtirish metodik kurslarini tashkil etish, o'quv muhitida mustaqil faoliyatni rag'batlantiruvchi ijtimoiy platformalar yaratish, hamda talabalarni doimiy ijtimoiy-oila qo'llab-quvvatlash tizimlariga integratsiya qilish. Bu orqali talabalarda mustaqillik hissi yanada kuchayadi, o'z-o'ziga bo'lgan ishonch ortadi va o'rganish jarayoniga doimiy bevosita motivatsiya hosil bo'ladi.

Tadqiqot shuni namoyish etdiki, talabalarda o'z-o'zini mustaqil rivojlantirish motivatsiyasini shakllantirish uchun pedagogik model ishlab chiqish zarur. Ushbu model uch asosiy komponent — kompetentsiya, avtonomiya va aloqadorlikni izchil tarzda rivojlantirishni

ko'zda tutadi va shu orqali ta'lim jarayonida talabaning ichki motivatsiyasini kuchaytiradi. Eksperimental sinovlar natijalari kompetentsiya ko'rsatkichining 3,2 dan 4,1 gacha, avtonomiya 2,9 dan 4,0 gacha, aloqadorlik 3,0 dan 4,2 gacha o'sish ekanini ko'rsatdi. Shuningdek, mustaqil o'qish rejasi tuzish, o'z-o'zini baholash va qo'shimcha manbalardan foydalanish bo'yicha faolliklar 40–50 % dan 68–75 % gacha o'sgan. Ushbu aniqlangan ko'rsatkichlar modelning amaliy samaradorligini tasdiqlaydi. Xulosa bo'limida modelni amaliyotga joriy etish bo'yicha quyidagi tavsiyalar keltiriladi: birinchidan, o'qituvchi-ta'lim muassasalari vaksinalari sifatida pedagoglarni maxsus treninglar orqali tayyorlash; ikkinchidan, o'quv mashg'ulotlarida kompetentsiya va rejalashtirish bo'yicha metodik vositalarni integratsiyalash; uchinchidan, talabalar uchun ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va mustaqil faoliyatni rag'batlantiruvchi platformalarni tashkil etish. Bundan tashqari, model samaradorligini ta'minlash uchun uzoq muddatli kuzatuv, qayta baholash va talabalar fikrini jalb etish mexanizmlari ishlab chiqilishi muhim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.
2. Zimmerman, B. J., & Kitsantas, A. (2013). Comparing students' self-discipline and self-efficacy as predictors of academic achievement. *Journal of Educational Psychology*, 105(1), 28–35. <https://doi.org/10.1037/a0027125>
3. Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (Eds.). (2001). A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives. Longman.
4. Ross, J. (2008). Intrinsic vs. extrinsic motivation and the power of educational interventions. *Education Research International*, 2008, Article 538285. <https://doi.org/10.1155/2008/538285>
5. Illeris, K. (2007). *How We Learn: Learning and Non-Learning in School and Beyond*. Routledge.
6. Limón, M., & Mason, L. (2002). Re-thinking assessment in higher education learning as an everyday experience. *Studies in Higher Education*, 27(2), 193–207. <https://doi.org/10.1080/0307507022000040580>

UO'K: 372.4:821.512.133

O'ZBEK BOLALAR SHE'RIYATIDA MORFOLOGIK VOSITALARNING EMOTSIONAL-EKSPRESSIV IMKONIYATLARI VA ULARNING METODIK TALQINI

<https://zenodo.org/records/17841449>

Sobirova Dilafruz Abdulhay qizi

Andijon davlat pedagogika instituti

Annotatsiya. Maqolada o'zbek bolalar she'riyatida morfologik vositalardan foydalanishning lingvopoetik xususiyatlari tahlil qilingan. Ayniqsa, -voy, -boy, -jon, -cha, -gina kabi qo'shimchalarning nutqda emotsional-ekspressiv bo'yoqdorlik hosil qilishdagi ahamiyati ko'rsatib berilgan. Shuningdek, mazkur vositalarni boshlang'ich sinf o'quvchilarida lingvopoetik tahlil elementlarini shakllantirishda qo'llashning samarali metodik yo'llari ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: morfopoetika, morfologik vositalar, ekspressivlik, lingvopoetik tahlil, boshlang'ich ta'lim metodikasi.

Аннотация. В статье анализируются лингвопоэтические особенности использования морфологических средств в узбекской детской поэзии. В частности, показано значение таких суффиксов, как -вой, -бой, -жон, -ча, -гина, в создании эмоционально-экспрессивной окраски речи. Разработаны эффективные методические подходы к использованию данных средств при формировании элементов лингвопоэтического анализа у учащихся начальной школы.

